

DOI: 10.32347/2786-7269.2023.5.12-20

УДК 73.01.09

Гребенюк І.В.,

i.grebeniuk80@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1562-9464,
ЗВО «Університет Короля Данила», м. Івано-Франківськ

ВІЗУАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ СКУЛЬПТУРИ У ФОРМУВАННІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Розглядаються питання феномену сучасної скульптури та її вплив на формування міського простору. Сучасна скульптура, створюючи нові й модифікуючи наявні культурно-символічні образи населених пунктів, відіграє надзвичайно важливу роль у створенні ефекту автентичності урбаністичного простору, підсилює його культурний, мистецький та історичний сенс, є своєрідним ефективним засобом актуалізації культурної пам'яті. Саме мала міська скульптура покликана створити або підкреслити неповторність і своєрідність кожного конкретного місця, призначена будити увагу й емоції. Адже саме через неї можливий зв'язок архітектури з образотворчим мистецтвом, яке естетизує оточення й життя людини, звертаючись до його почуттів і мислення одночасно, вносить різноманітність і гармонію, такі необхідні людині.

Ключові слова: мистецтво; скульптура; суспільний простір; образ міста, просторова концепція.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міст важливого значення набуває підвищення художньої виразності та неповторності міського простору. Технічний і науковий прогрес, який зумовив високі будівельні темпи, збільшення територій міст, виявився у втраті гармонії, знеособленням життєвого простору для людини. Сучасне місто найбільшою мірою відображає соціокультурні процеси, що протікають у суспільстві держави й відтворює головні етапи, які вплинули на зміну стереотипів культурологічного світосприйняття. Тому в них часто простежуються нові тенденції й стилістичні напрями, притаманні певному, досить короткому історичному проміжку.

Розвиток міста виражається не тільки у фізичних змінах простору, але й через продукування та зміну символів і образів, асоціацій і наративів. Сьогодні зміни відбуваються швидкими темпами внаслідок процесів глобалізації та інформатизації, які зумовили розвиток мультикультуралізму, що проникає у міський простір перш за все через міграції населення та розвиток засобів комунікації.

Незважаючи на те, сучасна скульптура в Україні є відносно молодим

мистецтвом, вона неодноразово зазнавала зміни естетичних поглядів, пов'язаних із швидкою трансформацією соціального, культурного й політичного розвитку країни. Сучасна українська скульптура оновлюється не лише за законами внутрішньої логіки класичного образотворчого мистецтва, а й інспірується зовнішніми тектонічними факторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна скульптура як складний мистецький феномен має значний дослідницький потенціал, що привертає увагу дослідників різних галузей знань (культурологія, історія, архітектура та ін.) і потребує фахового наукового опрацювання. Стрімкі урбанізаційні процеси і загальна демократизація українського суспільства вплинула на розвиток архітектури в цілому і на скульптуру зокрема. Для активного діалогу із соціумом сучасні скульптурні твори встановлюються у відкритому архітектурному просторі, що дає змогу суспільству переосмислювати традиційні форми та формувати нові концепції сприйняття. Частину матеріалів знаходимо у працях М. Габреля, М. Косьмія, присвячених проблемам архітектурного простору, зокрема характер будь-якого простору (зона, територія, місце, регіон), де його складники (кордони, об'єкти) мають суспільне походження, при цьому на фізичний простір проєктується принцип розподілу й співвіднесення соціальних позицій.

Дослідження окремих аспектів розвитку міського середовища зустрічаємо в працях М. Дьоміна, В. Тімохіна, О. Михайлишин, та ін. Істотний внесок у дослідження категорії ідентичності в українській теорії архітектури як її нового напрямку зробили Б. Черкес, Я. Юрик.

Мета статті полягає у виявленні особливостей трансформації сучасної української скульптури, з'ясуванні її впливу на сучасне довкілля та суспільний розвиток образу міста.

Основна частина. Український суспільний простір – це середовище, у якому діє система ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, котрі впливають на свідомість людей і тим самим визначають напрям розвитку нації та держави. Цей складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, вихованням, культурою, наукою та засобами масової інформації. У сучасному українському просторі функціонує історична пам'ять, розгортаються конкуруючі ідеології, які змагаються за вплив на суспільну свідомість населення країни. Тому потрібно не лише послідовно й цілеспрямовано розбудовувати власний суспільний простір, а і його захищати для забезпечення національної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності країни. Життя і окремої людини, і певної людської спільноти неможливо уявити поза просторово-часовим виміром, який є онтологічною засадою існування будь-якого фізичного об'єкта. Просторове розташування й

переміщення характеризують статичний і динамічний аспекти буття будь-яких об'єктів, у тому числі й соціальних. Так, І. Закутинська, Р. Сливка наголошують, що поняття простору є одним з найбільш фундаментальних в онтології людського мислення; його усвідомлення органічно притаманне нам, по-перше, у єдності з категорією часу, як хронотоп, просторово-часовий континуум, а по-друге, як такий, що охоплює і включає у реальність людей [7].

Громадський простір міст – це нашарування різноманітних ідентичностей, де у строкатому палімпсеті «просвічують» колишні і створюють разом з новими ідентичностями дивовижний, часом суперечливий конгломерат просторів, будівель, пам'ятників, символів і функцій.

Культурні, національні, політичні цінності, які сповідує суспільство на певному часовому етапі розвитку, впливають на трансформацію архітектурному образу міста та відображаються у різних формах колективних ідентичностей. Архітектурне і містобудівне трактування ідентичності корелюється із відповідними політичними і соціальними процесами у суспільстві, але має циклічний і аналогічний характер [8]. У архітектурі відображаються державні, національні, етнічні, релігійні, глобальні, локальні та індивідуальні ідентичності [9].

Образ міста творить насамперед життя духовне, наукове, формуючи його культурно-мистецький та інтелектуальний стани, певний рівень якості соціального виміру – прагнень і потреб мешканців, культуру й мистецтво, свідомість і мову.

Для жителів сучасного міста, міським простором є територія їх проживання та життєдіяльності, і в більшості випадків вона обмежується тільки тим набором функціональних ознак, яким користується окрема людина. Насправді просторова структура міста – це складне і багатогранне утворення [1].

Серед сучасників, найбільший інтерес викликає пошук оптимальної структурної моделі формування та розвитку простору міст. Це дозволяє включити в просторову організацію міста концепт «свободи», яка важлива для пересічного жителя міста, який на власний розсуд надає пріоритети стосовно заходів із забезпечення природнього середовища, організації транспортної системи, інженерних та виробничих комунікацій [1].

Результати вивчення комплексу малих споруд міста в проектах і в середовищі приводять до можливості поділу їх за призначенням і містобудівними якостями на шість основних груп:

- 1) монументальні твори архітектури і скульптури;
- 2) декоративні форми міста;
- 3) малі архітектурні споруди з інтер'єром;

- 4) елементи міського устаткування;
- 5) засоби зорової інформації;
- 6) малі інженерно-архітектурні споруди.

Створена для урізноманітнення й збалансування міського середовища, вона, з іншого боку, цілком здатна й уніфікувати, спотворити його, як правило, у тому разі, коли не дотримано відчуття міри. Бажано, щоб в архітектурі малих форм і в інших елементах благоустрою відбивалися народні традиції. Творче вирішення малих форм архітектури повинно базуватися на раціональній уніфікації елементів, їх конструктивних вузлів і деталей, щоб зробити їх більш економічними [6].

Мала міська скульптура здатна перетворити звичайний простір або ж підсилити існуючі переваги й розставити акценти в насиченому історичному центрі. У гіршому разі вона може стати справжнім подразником, прикладом поганого смаку й неграмотності.

Порівнюючи ситуацію в міській скульптурі, що склалася нині з радянським часом, очевидним буде різке збільшення бронзових і кам'яних композицій, з одного боку, а з іншого, – зниження професійних критеріїв, що призводить до деградації цього виду мистецтва. В ідеалі мала міська скульптура покликана створити або підкреслити неповторність і своєрідність кожного конкретного місця, призначена будити уяву й емоції. Адже саме через неї можливий зв'язок архітектури з образотворчим мистецтвом, яке естетизує оточення й життя людини, звертаючись до його почуттів і мислення одночасно, вносить різноманітність і гармонію, такі необхідні людині.

Витвори пластичного мистецтва часто стають основними компонентами міського простору (різного роду скульптура, декоративні об'єми, стели). Досить важливим є правильний вибір, стилістичні ознаки та співрозмірність до місцевого ландшафту скульптури разом з іншими об'єктами. У містах Західної України довгий час була поширена переважно монументальна скульптура. Сьогодні ж разом зі зміною ставлення до навколишнього середовища трансформуються й художні пріоритети. Міста з особливим інтересом збагачують свій простір пленерними скульптурними групами нового характеру та значення. У місті Івано-Франківську щороку проводиться свято ковальства, де поряд з іншими роботами створюють малу скульптуру, яку згодом розміщують у парках чи скверах міста. Це є гарним прикладом створення гармонійного предметно-просторового середовища.

Чи не найцікавішою частиною останніх подій є пленер «Позитив» – створення ковалями невеликих скульптур, що розкривають вічні теми щастя, добра, радості, кохання тощо. Такі оригінальні декоративні скульптури є подарунком учасників фестивалю – ковалів з різних країн світу – Івано-

Франківську до дня його народження. Доповнення урбаністичного середовища кованою металопластикою стало, на нашу думку, гарною традицією, яка давно практикується у визначних ковальських осередках Європи [5].

Таким чином ковані твори, ставши постійними експонатами міста, а з часом – його своєрідною візитівкою, також є естетичним акцентом міських скверів, вулиць та площ. Від заснування фестивалю вже назбирався чималий творчий доробок. Місто прикрашають композиції «Букет майстрів» (2006), «Великоднє сонце» (2007), «Дерево щастя» (2008), «У рамках ковальських традицій» (2009), «Круговерть ковальських міст» (2010), «Арка міського права» (2011), Пам'ятний знак першій українській церкві Станіславова (2012), елементи для «Мосту закоханих» (2013), «Хрест єднання» (2014), «Гніздо Всесвіту» (2015), Брама ковальських міст Європи (2016), «Часодійна вежа» (2017) (проект не реалізовано), «Мої птахи» (2018), «Якорі» (2019). Першою ковальською скульптурною композицією фестивалю став «Букет майстрів» (2006) (рис. 1).

Рис. 1. «Букет Майстрів» Івано-Франківськ вулиця Незалежності

У цій роботі ковалі застосовують прийоми, максимально наближені до традицій українського ковальства. Насамперед, це проколювання всіх деталей композиції вручну методом гарячого та холодного кування. Проте стилізація образу в скульптурі, композиційна врівноваженість і чистота виконання свідчать про знання всіх тонкощів сучасного ковальського мистецтва. Сьогодні

«Букет майстрів» прикрашає головний корпус Медичного університету, що на центральній вулиці Івано-Франківська.

Ще одна триметрова композиція «Дерево щастя» (2008) (рис. 2), встановлена на івано-франківській «стометрівці», виконана з масивних пластин металу, розрізаних на смуги і стилізованих під гілки дерева. Масивний стовбур гармоніює з легкістю й ажурністю верхньої частини скульптури.

Рис 2. «Дерево щастя» Івано-Франківськ вулиця Незалежності

Тут поєднання архітектури разом із скульптурою створює неповторну атмосферу, у якій мешканці мають можливість відпочити чи провести вільний час з дітьми. Парки й сквери, пішохідні вулиці та майдани – усі вони активно наповнюються й декоруються скульптурними витворами. Невелика пластична форма, як відомо, приваблює своєю співрозмірністю людині: змушує підійти до неї, торкнутися, сфотографуватися. Вона невід’ємна, а часом і вирішальна частина комунікації міста й людини. Саме скульптури роблять місто зрозумілим, приємним і доступним людині. Мала міська скульптура здатна перетворити звичайний простір або ж підсилити існуючі переваги й розставити акценти в насиченому історичному центрі.

Висновки. Проведене дослідження дозволило поглибити розуміння місця сучасної скульптури у міському просторі. Виявлено особливості тематичного спрямування, зумовленості, розміщення та сприйняття мешканцями інтеграції скульптури громадського простору міста Івано-Франківська.

Аналіз об'єктів сучасної скульптури показав, що в цілому спостерігаються тенденції до децентралізації їх розміщення у міському просторі. Тобто відбувається поширення монументальних об'єктів від центру міст до периферії.

Головним спонукальним мотивом створення нових скульптури є співпадіння інтересів місцевих громад та місцевої влади щодо покращення і оновлення міського простору.

Трансформація міст від індустріальних до постіндустріальних супроводжується розвитком креативного класу, який здатний продукувати нові творчі ідеї, нові послуги, технології облаштування публічних просторів тощо.

Сучасна скульптура впливає на сприйняття мешканцями вже сформованих раніше образів міст та окремих районів, акцентуючи увагу на важливих соціальних питаннях. Кожне покоління залишає в місті свої "сліди". Ми всі захоплюємося досконалим просторово-пластичним відчуттям зодчих попередніх поколінь, але чомусь украй рідко здатні зберегти й продовжити первісну гармонію задуму.

Список джерел:

1. Косьмій М.М. Нематеріальне в архітектурі та просторі міст: монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2022. 364 с.
2. Косьмій М.М., Габрель М.М. Емоційна складова у формуванні образу міста. Науковий вісник будівництва: Наук.–техн. збірник / Відпов. Ред. В. П. Сопов. Харків, ХНУБА, Вип. 4 /98, 2019. С. 73–86.
3. Косьмій М.М., Габрель М.М. Нематеріальні чинники та якісні характеристики у формуванні просторових структур міста. Історичний контекст. Архітектурний вісник КНУБА: Наук.–вироб. Збірник / Відповід. ред. П. М. Куліков К.: КНУБА, 2019. Вип. 17–18. С. 300–319.
4. Ляска В. Планувальна структура Галича XI–XIII ст.: історія досліджень. Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Львів, 2008. Вип. 12. С. 467-476.
5. Матоліч І.Я. Тенденції розвитку ковальського мистецтва (за підсумками міжнародного фестивалю "Свято ковалів", м. Івано-Франківськ). Art and Design. 2020. № 2. С. 73-82.
6. Свідерський В.М. Малі архітектурні форми. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Будівельник, 1976. 63 с.
7. Субурбанізація в просторовому вимірі: Івано-Франківськ і його околиці: монографія. І.І. Закутинська, Р.Р. Сливка. Київ : Логос, 2016. 216 с.
8. Черкес Б. Національна ідентичність в архітектурі міста: монографія. Львів: Вид-во нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2008. 268 с.

9. Юрик Я.М. Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у ХХ ст. : дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Львів, 2012. 395 с.

10. Kosmii M. The Relationship between the spatial structure of the city and the culture of the city resident. *European Journal of Technical and Natural Sciences*, № 5-6 2020. 3-6. P. 3-5. DOI: <https://doi.org/10.29013/EJTNS-20-5.6-3-5>.

Grebeniuk Ivan,

Higher Educational Institution «King Danylo University», Ivano-Frankivsk

VISUAL INTEGRATION OF SCULPTURE IN FORMING THE IMAGE OF THE CITY

This work examines the issue of the phenomenon of modern sculpture and its influence on the formation of urban space. It has been established that Ukrainian sculpture is a young art that has undergone changes of generations and aesthetic views. Modern sculpture, creating new and modifying existing cultural and symbolic images of settlements, plays an extremely important role in creating the effect of authenticity of urban space, strengthens its cultural, artistic and historical meaning, is a kind of effective means of actualizing cultural memory. It is renewed not only according to the laws of the internal logic of classical fine art, but also inspired by external tectonic factors.

The image of the city creates, first of all, spiritual and scientific life, forming its cultural, artistic and intellectual states, a certain level of quality of the social dimension - aspirations and needs of residents, culture and art, consciousness and language.

It is small urban sculpture designed to create or emphasize the uniqueness and originality of each specific place, designed to awaken imagination and emotions. After all, it is precisely through it that the connection between architecture and fine art is possible, which aestheticizes the environment and life of a person, appealing to his feelings and thinking at the same time, brings variety and harmony, which are so necessary for a person.

As you know, a small plastic form attracts a person with its proportionality: it makes you want to approach it, touch it, take a picture. It is an integral and sometimes decisive part of the communication between the city and the person. It is the sculptures that make the city understandable, pleasant and accessible to people. A small urban sculpture can transform an ordinary space or strengthen existing advantages and place accents in a saturated historical center.

Key words: art; sculpture; public space; image of the city; spatial concept.

REFERENCES

1. Kosmii M.M. (2022) Nematerialne v arkhitekturi ta prostori mist [Intangible in architecture and urban space]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Vydavets Kushnir H.M., 364 s. – {in Ukrainian}.
2. Kosmii M.M., Habrel M.M. (2019) Emotsiina skladova u formuvanni obrazu mista [An emotional component in the formation of the image of the city] Naukovyi visnyk budivnytstva: Nauk.–tekhn. zbirnyk / Vidpov. Red. V. P. Sopov. Kharkiv, KhNUBA, Vyp. 4 /98,. S. 73–86. – {in Ukrainian}.
3. Kosmii M.M., Habrel M.M. (2019) Nematerialni chynnyky ta yakisni kharakterystyky u formuvanni prostorovykh struktur mista [Intangible factors and qualitative characteristics in the formation of spatial structures of the city] Istorychnyi kontekst. Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: Nauk.–vyrob. Zbirnyk / Vidpovid. red. P. M. Kulikov K.: KNUBA, Vyp. 17–18. S. 300–319. – {in Ukrainian}.
4. Liaska V. (2008) Planovalna struktura Halycha KhI–KhIII st.: istoriia doslidzhen. [The planning structure of Halych of the 11th–13th centuries] Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni. Lviv, Vyp. 12. S. 467-476. – {in Ukrainian}.
5. Matolich I.Ya. (2020) Tendentsii rozvytku kovalskoho mystetstva [Trends in the development of blacksmithing art] (za pidsumkamy mizhnarodnoho festyvaliu "Sviato kovaliv", m. Ivano-Frankivsk). Art and Design. № 2. S. 73-82. – {in Ukrainian}.
6. Sviderskyi V.M. (1976) Mali arkhitekturni formy [Small architectural forms] 2-he vyd., pererobl. ta dopovn. Kyiv : Budivelnyk, 63 s. – {in Ukrainian}.
7. Suburbanizatsiia v prostorovomu vymiri: Ivano-Frankivsk i yoho okolytsi [Suburbanization in the spatial dimension: Ivano-Frankivsk and its surroundings]: monohrafiia. I.I. Zakutynska, R.R. Slyvka (2016). Kyiv : Lohos, 216 s. – {in Ukrainian}.
8. Cherkes B. (2008) Natsionalna identychnist v arkhitekturi mista [National identity in city architecture] : monohrafiia. Lviv: Vyd-vo nats. un-tu "Lvivska politekhnik",. 268 s. – {in Ukrainian}.
9. Iuryk Ya.M. (2012) Vplyv identychnosti na formuvannia arkhitektury Lvova u XX st. [The influence of identity on the formation of the architecture of Lviv in the 20th century]: dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Lviv, 395 s. – {in Ukrainian}.
10. Kosmii M. (2020) The Relationship between the spatial structure of the city and the culture of the city resident. European Journal of Technical and Natural Sciences, № 5-6. 3-6. P. 3-5. DOI:<https://doi.org/10.29013/EJTNS-20-5.6-3-5>. {in English}.